N:o 209.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående försäljning af den kronan såsom ägare af förra öfverstebostället Öresten i Älfsborgs län tillkommande vattenrätt i Slottsån m. m.; gifven Stockholms slott den 10 mars 1911.

Under åberopande af bilagda utdrag af statsrådsprotokollet öfver jordbruksärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen medgifva,

att den kronan såsom ägare af förra öfverstebostället Öresten i Örby och Berghems socknar i Älfsborgs län tillkommande rätt till grund och vatten i Slottsån jämte det utmål af egendomens mark, som för vattenkraftens utnyttjande kan finnas erforderligt, dock högst omkring 15 hektar 97 ar med å det försålda området tilläfventyrs befintliga kronan tillhöriga vattenverk och byggnader må till staden Borås försäljas mot en köpeskilling, som skall på stadens bekostnad bestämmas af tre gode män, af hvilka hvardera parten väljer en samt den tredje utses af domaren i orten, dock att löseskillingen i hvad den afser vattenrätten icke må sättas under ett belopp af 84,415 kronor samt, såvidt den afser utmålet med byggnader och vattenverk, icke må bestämmas till lägre belopp än 8,559 kronor 20 öre; skolande i öfrigt för försäljningen såsom villkor gälla:

att köpeskillingen erlägges vid tillträdet och af staden inbetalas till Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länet;

att det försålda området jämte vattenrätten få af staden tillträdas den 14 mars 1913 eller dessförinnan å tid, hvarom staden kan med vederbörande arrendator öfverenskomma;

att staden förbinder sig att, där så påfordras, i gränsen mellan det försålda området och Örestens ägor upprätta och för framtiden underhålla lämpligt stängsel;

att vid uppförande af dammar för vattenkraftens utnyttjande inrättas för virkesflottning erforderliga rännor och att i öfrigt hinder för sådan flottning i Slottsån icke lägges;

att staden skall vara skyldig att i enlighet med af Kungl. Maj:ts befallningshafvande lämnade närmare föreskrifter på egen bekostnad omlägga de vägar, hvilka skära gränserna för det utmål, som kan komma att åt staden utläggas, så att vägarna om möjligt dragas utom nämnda utmål;

att innehafvaren af egendomen Öresten tillförsäkras rätt att, utan hinder af blifvande anläggningar i Slottsån, uti nämnda å samt i den afloppskanal, som vid en blifvande kraftstation kan komma att anläggas, vattna å egendomen varande kreatur, hvarjämte det skall åligga staden att för kreaturens skyddande vid ån och kanalen uppföra lämpliga hägnader;

att staden förbinder sig att från den eller de kraftanläggningar, som kunna varda af staden anlagda uti Slottsån till samma pris och på samma villkor, som gälla för öfriga abonnenter af elektrisk kraft från stadens anläggningar, ej mindre tillhandahålla kronan såsom ägare af egendomen Öresten elektrisk energi intill ett kraftbelopp af 30 kilowatt, mätta vid kraftstationens vägg, än äfven medgifva kronan rätt att utan ersättning öfver de försålda områdena framdraga elektriska ledningar för öfverförande af ifrågavarande kraftbelopp; samt

att staden ensam vidkännes de med områdets afskiljande och lagfart å detsamma förenade kostnader.

De till ärendet hörande handlingar och kartor skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kungl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro,
enligt Dess nådiga beslut:

GUSTAF ADOLF.

Oskar Nylander.

Utdrag af protokollet öfver jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 10 mars 1911.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern LINDMAN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena grefve TAUBE,
Statsråden: HEDERSTIERNA,
SWARTZ,
grefve HAMILTON,
MALM,
LINDSTRÖM,
NYLANDER,
VON SYDOW,
VON KRUSENSTIERNA.

Departementschefen, statsrådet Nylander, anförde härefter.

Uti en till Kungl. Maj:t ingifven, den 17 maj 1906 dagtecknad skrift anhöllo stadsfullmäktige i Borås, att staden måtte för utvidgning af sitt elektricitetsverk få från kronan inköpa ett till förra öfverstebostället Öresten i Örby och Berghems socknar af Älfsborgs län hörande, utefter den från Öresjön till Viskan framflytande Slottsån å dess södra strand beläget område om 12 hektar 27 ar med därå befintliga byggnader äfvensom den bostället härför tillkommande rätt till grund och vatten i nämnda å. Vid ansökningen funnos fogade dels en såsom bil. C betecknad karta, hvarå gränsen för ifrågavarande område utmärkts med svart streckad och prickad linje, dels instrument öfver af landtbruksingenjören B. E. Hildebrand förrättad värdering af förenämnda

jordområde, enligt hvilket värdet af området med därå befintliga byggnader uppskattats till 5,146 kronor 10 öre, och dels ett af professorn J. G. Richert för aktiebolaget Vattenbyggnadsbyrån den 26 januari 1906 afgifvet yttrande angående värdet å ifrågavarande kronan tillkommande vattenrätt utvisande, att Richert, under förmälan att ifrågavarande del af Slottsån utgjordes af en långsluttande fors med en längd af omkring 1,500 meter, ett nederbördsområde af 400 kvadratkilometer, en vattenmängd vid lågvatten af 1,2 kubikmeter per sekund och en nyttig fallhöjd af 29 meter, beräknat, att af ifrågavarande för kronan disponibla vattenrätt i Slottsån kunde utvinnas 180 turbinhästkrafter, samt åsatt kronans omförmälda vattenrätt ett värde af 15,300 kronor, motsvarande ett pris af 85 kronor för turbinhästkraft.

Af instrumentet öfver den af landtbruksingenjören Hildebrand företagna uppskattning inhämtas, att de jordvärden, hvilka Hildebrand lagt till grund för sin värdering, varit för åker eller tomt 800 kronor, för äng, linda eller betesmark 400—200 kronor, i ett enstaka fall 100 kronor, samt för väg 80 kronor, allt för hektar räknadt, hvartill komme för minskadt brukningsvärde å 7,5 ar jord 22 kronor 50 öre samt för 2 byggnader med källare vid det s. k. Kvarntorpet 900 kronor.

På en handlingarna bifogad öfversiktskarta hopsatt af ekonomiska kartverkets kartblad är området för Örestens säteri betecknadt med ljusröd kantfärg och området för det föreslagna markintaget med skarpare röd färg.

Uti underdånig skrifvelse den 19 december 1908 återkallade sedermera stadsfullmäktige ifrågavarande ansökning, hvarefter stadsfullmäktige emellertid i underdånig skrifvelse den 12 februari 1910 anmälde, att staden dåmera ånyo ville fullfölja ansökningen. Härjämte hafva stadsfullmäktige uti en den 17 mars 1910 till Eders Kungl. Maj:t ingifven skrift i underdånighet anhållit att utöfver ofvannämnda område och vattenrätt få inköpa äfven den bostället tillhörande fallsträckans nedersta del, fram till Hulta kvarn, hvilken vattenrätt icke afsetts med ofvan först omförmälda ansökning, äfvensom erforderligt utmål därintill. Detta utmål är affattadt å en af Sven Lübeck den 12 mars 1910 upprättad karta samt innehåller i areal 3 hektar 70 ar.

Till stöd för ansökningen, sådan densamma ursprungligen bestämts, hafva stadsfullmäktige anfört hufvudsakligen följande.

För att bereda tillgång till elektrisk kraft för kommunens behof, särskildt för utvidgningen af stadens elektricitetsverk, hade Borås stad förvärfvat äganderätten till större delen af det område af Haby by, som vore beläget utmed Slottsåns norra strand jämte rätten till vattnet i

Slottsån utanför berörda område. Aktiebolaget Vattenbyggnadsbyrån i Stockholm hade genom professorn Richert uppgjort förslag till anläggningar för tillgodogörande af vattenkraften i Slottsån. Såsom framginge af en vid ansökningen fogad, till nämnda förslag hörande och med bil. A betecknad karta öfver vattenkraftanläggningarna vid Haby—Öresten afsåge berörda förslag att genom dammanläggningar och kraftstationer, som af Borås stad skulle utföras, tillgodogöra sig hela den i Slottsån framflytande vattenmängden. Enär emellertid den midt emot Haby liggande stranden af Slottsån tillhörde förra öfverstebostället Öresten, vore det för att Borås stad skulle kunna genomföra berörda förslag nödvändigt för staden att förvärfva äfven egendomen Örestens rätt till vattnet i Slottsån äfvensom den strandremsa vid Slottsån och det öfriga område af Öresten, som erfordrades för förslagets utförande.

Då staten såsom ägare af Öresten kunde tillgodogöra sig endast hälften af den i Slottsån framrinnande vattenmängden och då ett tillgodogörande af endast denna del af vattenmängden efter allt att döma icke skulle kunna lämna något ekonomiskt gynnsamt resultat, ansågo stadsfullmäktige det kunna förutsättas, att några åtgärder från statens sida för att utnyttja ifrågavarande Öresten tillhöriga vattenrätt svårligen skulle ifrågakomma. Däremot torde det från nationalekonomisk synpunkt sedt vara särdeles önskvärdt, att hela den i Slottsån framflytande vattenmängden snarast möjligt och på det mest lämpliga sätt komme till användning, hvilket utan tvifvel bäst skulle kunna förverkligas genom utförandet af ofvan berörda förslag. För staten torde det också vara af vikt, att kommunerna kunde beredas tillfälle att för sina ändamål taga i anspråk ännu icke använd vattenkraft, hvarigenom densamma komme att tjäna icke enskilda utan allmänna intressen.

Till följd af särskilda nådiga remisser afgåfvos underdåniga utlåtanden öfver stadsfullmäktiges nu ifrågavarande ansökning af domänstyrelsen den 5 april, af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen den 23 april och af kammarkollegium den 28 november, allt år 1907. Domänstyrelsen öfverlämnade därjämte dels underdåniga utlåtanden i ärendet af järnvägsstyrelsen samt Kungl. Maj:ts befallningshafvande och domänintendenten i länet, dels ock yttranden af arrendatorn af egendomen Öresten, som då var utarrenderad för tiden till den 14 mars 1911, samt af vederbörande skogstjänstemän.

Arrendatorn af bostället Öresten framhöll därvid till en början, att vid värderingsförrättningarna hänsyn icke tagits till en bostället tillhörig vattenkvarn och såg med tillhörande dammbyggnad liksom ej

heller till vissa byggda ålfisken och ett skattlagdt laxfiske, som tillhörde egendomen. Därjämte erinrade arrendatorn, att ett af Marks häradsrätt den 25 april 1878 meddeladt, laga kraftvunnet utslag, som bilagts arrendatorns yttrande, syntes gifva vid handen, såväl att egendomen Öresten tillkomme hela vattenrätten i Slottsån som att till egendomen hörde jämväl jorden å norra stranden af ån vid landfästet för en vid det s. k. Kvarntorpet öfver hela ån uppförd dammbyggnad. Vid ofvanberörda värderingsförrättningar hade emellertid antagits, att allenast södra stranden af ån samt hälften af vattenrätten i densamma tillhörde egendomen Öresten. Sedan arrendatorn härefter framställt vissa ersättningsanspråk för förlust, som skulle tillskyndas honom, därest den ifrågasatta försäljningen komme till stånd under löpande arrendeperiod, har arrendatorn framhållit, bland annat, att det för bostället Örestens framtida värde vore af stor vikt, dels att vid försäljningen uppställdes såsom villkor, att köparna skulle tillhandahålla bostället elektrisk kraft, omkring 30 effektiva hästkrafter, levererade och monterade vid boställets åbyggnader utan ersättning samt därutöfver, på begäran, ytterligare 20 effektiva hästkrafter mot ersättning af 30 kronor per hästkraft årligen, dels ock att för bostället förbehölles rätt att vattna kreatur uti ifrågavarande å och i den kanal, som vid den blifvande kraftstationen torde komma att anläggas, allt å de platser där det för kreaturens vård bäst lämpade sig, därvid jämväl borde stadgas skyldighet för köparen att, i mån af behof, till skydd för betande kreatur anbringa nödiga hägnader.

Sedan därefter såväl domänintendenten som förste landtmätaren i länet hemställt om förnyad värdering af den till försäljning ifrågasatta vattenrätten och af de i en blifvande försäljning ingående byggnader m. m. samt domänintendenten särskildt framhållit, att det af aktiebolaget Vattenbyggnadsbyrån beräknade priset för hästkraft, 85 kronor, syntes vara allt för lågt med hänsyn till vattendragets läge och de fördelar, som förvärfvandet af hela vattenrätten i Slottsån erbjöde, har Kungl. Maj:ts befallningshafvande uti sitt i ärendet den 8 november 1906 afgifna yttrande, under åberopande af hvad domänintendenten och förste landtmätaren anfört, hemställt, att ansökningen för det dåvarande icke måtte till någon Kungl. Maj:ts åtgärd föranleda.

Järnvägsstyrelsen förklarade i sitt ofvannämnda yttrande, att då det ifrågavarande vattenfallet enligt järnvägsstyrelsens förmenande vore alltför obetydligt att kunna komma ifråga för elektrisk järnvägsdrift, och då dessutom staten för eventuellt blifvande elektrisk drift af närmast

fallet befintliga statsbanelinjer torde kunna påräkna riklig drifkraft från statens egen kraftstation vid Trollhättan, vore från styrelsens sida intet att erinra emot den ifrågasatta försäljningen.

Domänstyrelsen har i sitt den 5 april 1907 afgifna underdåniga utlåtande meddelat, att styrelsen ej hade något att erinra däremot, att staden Borås finge för ofvan angifna ändamål tillösa sig då ifrågavarande jordområde om 12 hektar 27 ar med därå uppförda byggnader jämte kronans vattenrätt i Slottsån utanför området. Då emellertid, på sätt af den lokala skogsförvaltningen i ärendet jämväl framhållits, den inom Örestens område belägna delen af Slottsån stundom användes såsom flottled samt ån i en nära framtid kunde blifva af betydelse i nämnda afseende för afsättning af virke från vissa i trakten belägna kronoegendomar, ansåge styrelsen, att vid försäljningen förbehåll borde göras om uppehållande af flotträna. Hvad beträffade köpeskillingens bestämmande ansåge styrelsen detta lämpligast kunna ske i den ordning, nådiga förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof stadgade.

Styrelsen ville alltså i underdånighet hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes i nådig proposition föreslå Riksdagen medgifva,

dels att ifrågavarande område om 12 hektar 27 ar finge från egendomen afsöndras och jämte därå befintliga kronan tillhöriga vattenverk och byggnader äfvensom all den rätt till vattnet i Slottsån utanför området, som tillkomme nämnda kronoegendom, till staden Borås försäljas mot köpeskilling, som på stadens bekostnad skulle bestämmas i den ordning, hvarom stadgades i nådiga förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof, dock med iakttagande att köpeskillingen icke finge understiga 20,446 kronor 10 öre, samt under villkor i öfrigt:

att köpeskillingen skulle erläggas vid tillträdet;

att området finge af staden tillträdas vid utgången af löpande arrendeperiod eller dessförinnan å tid, hvarom staden kunde med vederbörande arrendator öfverenskomma;

att staden förbunde sig att i gränsen mellan det försålda området och Örestens ägor uppsätta och för all framtid underhålla lämpligt stängsel; samt

att vid dammarnas uppförande för virkesflottningen erforderliga rännor inrättades och att i öfrigt hinder för virkesflottning i Slottsån icke finge läggas,

dels ock att de medel, som genom ifrågavarande försäljning inflöte, finge på samma sätt som köpeskillingarna för försålda mindre

kronoegendomar användas till inköp för kronans räkning af skogbärande eller till skogsodling tjänlig mark.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har i sitt yttrande den 23 april 1907 ansett, att med hänsyn till hvad järnvägsstyrelsen och domänstyrelsen i ärendet anfört, det torde vara att förutsätta, att ifrågavarande vattenkraft i Slottsån icke behöfde reserveras för något statsändamål. Då emellertid efter allt att döma en värdestegring af äfven de mindre vattenfallen i vårt land torde vara att i framtiden förvänta, och då det på utvecklingens nuvarande stadium saknades säkra hållpunkter, med hjälp af hvilka naturkraften i vattenfall kunde åsättas ett väl afvägdt salupris, syntes denna vattenkraft lika litet som annan staten tillhörig vattenkraft böra för all framtid afyttras. Den från det allmännas synpunkt önskvärda fördelen, att hela vattenkraften i Slottsån vid Öresten snarast möjligt och på lämpligaste sätt komme till användning, kunde i förevarande fall vinnas genom medgifvande åt Borås stad att för dess kommunala ändamål få under tillräckligt lång tid arrendera den kronan tillhöriga andelen af ifrågavarande vattenkraft jämte erforderligt jordområde. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen ville därför i underdånighet afstyrka försäljning af ifrågavarande staten tillhöriga andel af vattenkraften vid Öresten, men däremot förorda dess utarrendering till Borås stad på vissa närmare angifna villkor. Angående tiden för tillträde af området och tillhörande vattenrätt, skyldighet att uppsätta och underhålla stängsel längs områdets gräns och skyldighet att vid dammbyggnads utförande inrätta erforderliga rännor för virkesflottning äfvensom att i öfrigt icke lägga hinder för dylik flottning i Slottsån borde i tillämpliga delar gälla, hvad domänstyrelsen i fråga om villkor för köpet förordat.

Kammarkollegium har för sin del i förut omnämnda utlåtande den 28 november 1907 biträdt den af domänstyrelsen gjorda underdåniga hemställan.

Med anledning af den utaf egendomens arrendator framställda förmodan att till egendomen Öresten skulle höra större del i vattendraget, än vid värderingsförrättningarna antagits, har domänstyrelsen inhämtat yttranden i frågan af förste landtmätaren i länet äfvensom af landtmäteristyrelsen.

Förste landtmätaren har därvid uttalat, att Marks häradsrätts ofvan omförmälda utslag den 25 april 1878 syntes gifva vid handen, att kronan vore ensam ägare till dammbyggnaderna vid Kvarntorpet och sålunda förfogade öfver hela den vattenmängd, som där framrunne.

Landtmäteristyrelsen däremot har meddelat, att vid af styrelsen verkställd utredning i denna fråga ingen omständighet förekommit, som vore ägnad att styrka den uppfattning, att sådan äganderätt skulle tillkomma kronan. Genom Marks häradsrätts utslag den 25 april 1878 hade bostället Öresten på grund af urminnes häfd förklarats berättigadt till en i Slottsån befintlig, i det genom nämnda utslag afgjorda mål omförmäld dammbyggnad. Enligt landtmäteristyrelsens förmenande torde emellertid den egendomen sålunda tillerkända rätt i rättsligt afseende icke kunna tillmätas större betydelse än sådan rätt till dammfäste, som omförmäles i 3 § af nådiga förordningen den 30 december 1880 angående jordägares rätt öfver vattnet å hans grund.

Kammarkollegium har i sitt ofvanberörda utlåtande, efter utredning rörande de hemman och lägenheter, hvilka tillsammans bilda egendomen Öresten, meddelat, att hvarken i skattläggningshandlingar eller andra hos kollegium förvarade handlingar något anträffats, som gåfve vid handen, att till Öresten skulle höra någon del af Slottsåns norra strand eller större andel i vattnet, än som betingades däraf, att Örestens ägor vore belägna utmed åns södra strand.

Med anledning af väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förut nämnda utlåtande inkommo stadsfullmäktige den 10 oktober 1907 med påminnelser, däri stadsfullmäktige framhöllo, att staden i afsikt att bereda sig elektrisk drifkraft till kommunala anläggningar med betydande ekonomisk uppoffring förvärfvat sig Habystrandens rätt i Slottsån, dels därför att stadsfullmäktige insett, att Örestens andel i strömmen icke gärna kunde komma ifråga att utnyttjas för något statsändamål, och dels på den grund att stadsfullmäktige, med kännedom om att kronan vid flera tillfällen till enskilda personer eller bolag föryttrat sin rätt i mera betydande vattenfall, ansett sig kunna hysa en viss tillförsikt, att hinder icke skulle möta att förvärfva kronodomänen Örestens vattenrätt i Slottsån, då det gällde att tillgodogöra sig strömmens samlade kraft för ett så allmännyttigt företag som beredande för ett redan ganska betydande och i stark utveckling stadt stadssamhälle af ändamålsenlig kraft för utvidgning af belysningsanläggningar, elektrisk spårvägsdrift och dylikt. Strömfallet i Slottsån vore nämligen icke af den betydenhet, att den ena strandens vattenrätt kunde ensam för sig rationellt utnyttjas. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hade ock erkänt önskvärdheten af att hela vattenkraften i ån kunde snarast möjligt och på lämpligaste sätt komma till användning, men ansett, att detta ändamål kunde vinnas genom utarrenderande till staden af boställets vattenrätt. Stadsfull-

mäktige ville häremot erinra, att en äfven mycket utsträckt arrenderätt icke kunde vara för staden tillfredsställande, då det vore fråga om en så dyrbar anläggning som Slottsåfallets montering för elektrisk drift. På grund af fallets långsträckthet ställde sig dess bebyggande synnerligen kostsamt och måste utföras genom två anläggningar, en öfre å Örestenssidan och en nedre å Habysidan. Uppgjorda approximativa kostnadsberäkningar utvisade en kostnadssumma för anläggningarna af 870,000 kronor, däraf för den öfre anläggningen å Örestenssidan 480,000 kronor. Dessa kostnader torde emellertid på grund af stegrade arbets- och materialpris komma att afsevärdt ökas. Det måste anses synnerligen vanskligt för kommunen att förlägga en dylik dyrbar anläggning å annans mark, då nämligen anläggningen icke kunde förräntas och amorteras under arrendetiden och kommunen af självbevarelsedrift vore nödsakad att räkna med den möjligheten, att arrendet efter den första arrendeperiodens slut kunde komma att upphöra, samt kommunen icke utan kränkande af de intressen, för hvilkas tillgodoseende anläggningen vore afsedd, kunde begagna sig af tilläfventyrs förefintliga eller blifvande möjligheter att pressa upp afkomsten af anläggningen för att därigenom uppnå en kortare amorteringstid.

Det kunde svårligen förnekas, att staden skulle i jämförelse med andra, som från kronan förvärfvat vattenfallsandelar, blifva försatt i en ogynnsam ställning genom tillämpning af den princip väg- och vattenbyggnadsstyrelsen förordat beträffande stadens ansökan. Det ville synas som om denna princip att utarrendera, men icke försälja kronans andelar i vattenfall, om den ock i allmänhet finge anses mycket beaktansvärd, icke borde vinna tillämpning i detta särskilda ärende, där fråga vore om ett från statens synpunkt alldeles mindervärdigt strömfall, hvars kraft länge nog fått bortflyta till ringa eller ingen nytta. Fallet kunde icke med någon fördel utnyttjas utom i förening med andra strandens af staden redan innehafda andel i vattendraget, det hade vitsordats vara oanvändbart för något statsändamål, det komme däremot i stadens ägo att tjäna ett med statsändamål mycket nära besläktadt allmännyttigt syfte och slutligen kunde detsamma just därför, att det vore afsedt att för detta syfte utnyttjas af en kommun, icke med fördel af kommunen besittas under annan form än äganderättens.

Uti förberörda den 17 mars 1910 till Eders Kungl. Maj:t ingifna skrift hafva stadsfullmäktige i underdånighet anfört, att vid de undersökningar, som i och för ifrågavarande kraftanläggningar utförts af aktiebolaget Vattenbyggnadsbyrån, utrönts, att för ett rationellt utnyttjande af vatten-

kraften i Slottsån det vore för staden nödvändigt att förfoga öfver äfven den Örestens boställe tillhöriga fallsträckans nedersta del, hvilken icke innefattats i den tidigare ansökningen och som omfattade en långsträckt fors med cirka 3,1 meters fallhöjd, äfvensom öfver erforderligt utmål därtill, uppgående enligt hvad den skriften bilagda, af förenämnde Lübeck upprättade kartan utvisade till 3,7 hektar. Då staden vore villig att från sina anläggningar vid vattendraget tillhandahålla det för egendomen Örestens behof erforderliga kraftbeloppet, torde ifrågavarande rest af fallsträckan icke befinnas vara för något statens behof nödig. Stadsfullmäktige ville fördenskull såsom tillägg till den tidigare gjorda underdåniga ansökningen i underdånighet hemställa, att staden Borås måtte få förvärfva jämväl denna del af bostället Örestens vattenområde i Slottsån med ofvan angifna utmål, vattenområdet för en köpeskilling, som i förhållande till fallets effekt motsvarade, hvad staden erbjudit för hufvuddelen af Örestens vattenrätt, och utmålet efter den värdering däraf, som Eders Kungl. Maj:t täcktes föreskrifva.

Med anledning af stadsfullmäktiges sistnämnda ansökning hafva utlåtanden i ärendet infordrats från Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande äfvensom från vattenfallsstyrelsen samt domänstyrelsen.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande har uti sitt med anledning däraf den 4 mars 1910 afgifna yttrande, under åberopande af hvad landtmäteristyrelsen, kammarkollegium och järnvägsstyrelsen med anledning af den tidigare ansökningen yttrat, med frångående af sitt förut afgifna yttrande hemställt, att stadens underdåniga framställning om rätt att från egendomen Öresten förvärfva vattenrätt och jord måtte bifallas, på det sätt och under de betingelser domänstyrelsen i sitt ofvan omförmälda underdåniga utlåtande den 5 april 1907 föreslagit.

Vattenfallsstyrelsen har i utlåtande den 6 april 1910 anfört hufvudsakligen följande.

Enligt det af professorn Richert den 26 januari 1906 upprättade värderingsinstrumentet skulle den nyttiga fallhöjden på den omkring 1,500 meter långa fallsträckan utgöra 29 meter samt lågvattenmängden omkring 1,2 kubikmeter i sekunden, hvilket motsvarade omkring 3 sekundliter per kvadratkilometer af nederbördsområdet. Med stöd däraf hade Richert beräknat fallsträckans hela effekt till 360 turbinhästkrafter, hvaraf hälften eller omkring 180 turbinhästkrafter skulle tillhöra kronan. Richert hade ansett, att priset för vattenrätten borde sättas till 85 kronor för hästkraft, hvarvid den Örestens kungsgård tillhöriga vattenkraften skulle representera ett värde af 15,300 kronor.

Beträffande denna värdering ville vattenfallsstyrelsen framhålla, att

vid densamma icke tagits hänsyn till den ökning af vattenfallets effekt, som skulle kunna uppkomma genom reglering af ofvanför liggande sjöar. Enligt ett af aktiebolaget Vattenbyggnadsbyrån den 24 januari 1905 afgifvet utlåtande ifrågasattes nämligen, att efter en sådan reglering den disponibla vattenmängden vid normalt lågvatten skulle blifva 5 kubikmeter i sekunden men vid exceptionellt lågvatten 4 kubikmeter i sekunden. Häremot svarade en total vattenkraft å hela strömsträckan af omkring 1,500 à 1,200 turbinhästkrafter, af hvilka hälften skulle tillhöra staten. En dylik reglering kunde visserligen betinga särskilda kostnader, men med hänsyn bland annat till den värdeökning, fallet komme att erhålla genom en eventuell reglering, syntes det af Richert åsatta priset vara väl lågt. Vattenfallsstyrelsen ville därför förorda, att, om kronans andel i fallet skulle försäljas, priset bestämdes af en nämnd, sammansatt i den ordning nådiga förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof föreskrefve.

Då vattenfallet vid Öresten låge inom det område, som skulle kunna med fördel använda kraft från Trollhättan, kunde det ifrågasättas, huruvida det vore lämpligt och tillrådligt, att staten afhände sig denna vattenkraft, enär därigenom uppkomsten af ett med statens kraftverk vid Trollhättan konkurrerande kraftverk underlättades. Vattenfallsstyrelsen ansåge dock, att staten icke borde försvåra uppkomsten af ett kraftverk för Borås stads räkning, men ansåge sig som villkor för vattenfallets försäljning böra föreslå, att staden tillförbunde sig att icke försälja kraft från kraftverket till förbrukningsorter, belägna utom det Borås stad tillhöriga område, som å en vattenfallsstyrelsens utlåtande bilagd karta funnes angifvet med röda linjer och som dels ägdes af staden dels stode under dess jurisdiktion, för så vidt icke vattenfallsstyrelsen i hvarje särskildt fall meddelat tillstånd härtill. I öfrigt hade vattenfallsstyrelsen intet att erinra mot den ifrågasatta försäljningen af statens vattenfall vid Öresten.

Vidkommande förslaget, att de medel, som komme att inflyta genom ifrågavarande försäljning, måtte få användas till inköp för kronans räkning af skogbärande eller till skogsbörd afsedd mark, ville vattenfallsstyrelsen såsom sin mening framhålla, att den blifvande försäljningssumman, i hvad den utgjorde ersättning för kronan frånhänd vattenrätt, borde reserveras för inköp efter Kungl. Maj:ts beprövande af vattenfall eller sådana delar af vattenfall eller för vattenfalls tillgodogörande nödig mark, som kunde erfordras för komplettering af kronan redan tillkommande rätt till vatten och utmål.

Angående tiden för tillträde af berörda mark och vattenrätt samt

angående skyldighet för Borås stad att uppsätta och underhålla stängsel, att vid dammbyggnads utförande inrätta erforderliga rännor för virkesflottning och att i öfrigt icke lägga hinder för dylik flottning i Slottsån tillstyrkte vattenfallsstyrelsen de villkor, domänstyrelsen föreslagit i sitt förenämnda underdåniga utlåtande den 5 april 1907. Vidare ansåge vattenfallsstyrelsen såsom villkor för försäljningen böra föreskrifvas, att Borås stad skulle vara skyldig att kontinuerligt under den tid kraftstationen komme att hållas i gång mot en godtgörelse af 30 kronor för kilowatt och år tillhandahålla kronan såsom ägare af förra öfverstebostället Öresten elektrisk energi intill ett kraftbelopp af 30 kilowatt årligen, mätta vid kraftstationens vägg, samt att medgifva kronan rätt att utan ersättning öfver de försålda områdena framdraga elektriska ledningar för öfverförande af ifrågavarande kraftbelopp.

Domänstyrelsen har i utlåtande den 18 april 1910 beträffande vattenfallsstyrelsens förslag i fråga om disposition af inflytande försäljningsmedel erinrat, att, enligt hvad Eders Kungl. Maj:t i nådigt bref den 11 juni 1909 gifvit domänstyrelsen tillkänna, Kungl. Maj:t och Riksdagen medgifvit, att köpeskillingarna för sådana områden och lägenheter, till hvilkas försäljning från de under domänstyrelsens förvaltning ställda, staten tillhöriga skogsegendomar eller utarrenderade jordbruksegendomar Riksdagen under tiden från och med 1910 års början till och med utgången af år 1912 på därom särskildt gjorda framställningar kunde lämna tillstånd, finge af Kungl. Maj:t disponeras för inköp af skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark äfvensom till inlösen af ströängar å kronoparkerna i Norrland och Dalarna.

Vattenfallsstyrelsens förslag att Borås stad skulle tillförbindas att icke försälja kraft för förbrukningsorter utanför visst angifvet område, har domänstyrelsen ansett sig icke kunna biträda. Det syntes nämligen styrelsen som om den enda säkra påföljden, ekonomiskt sedt, af ett dylikt villkor för upplåtelsen skulle blifva en sänkning af löseskillingsbeloppet. Mot hvad vattenfallsstyrelsen i öfrigt hemställt, har domänstyrelsen ej haft något att erinra och har styrelsen fördenskull i underdånighet hemställt, att ifrågavarande kronan såsom ägare af förra öfverstebostället Öresten med underlydande tillhöriga rätt till vattnet i Slottsån äfvensom förenämnda, å i ärendet ingifna kartor utmärkta områden om sammanlagdt 15 hektar 97 ar af kronodomänen jämte därå befintliga, kronan tillhöriga vattenverk och byggnader måtte till staden Borås försäljas mot en köpeskilling, som på stadens bekostnad skulle bestämmas i den ordning, hvarom stadgas i nådiga förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof, och borde

vid försäljningen uppställas enahanda villkor, som af styrelsen i dess utlåtande den 5 april 1907 föreslagits med tillägg om skyldighet för staden att till kronan såsom ägare af egendomen Öresten kostnadsfritt leverera viss mängd elektrisk kraft m. m., på sätt vattenfallsstyrelsen i sådant hänseende tillstyrkt.

Genom nådigt beslut den 15 juli 1910 har Eders Kungl. Maj:t härefter anbefallt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att ej mindre låta genom vederbörande distriktstjänsteman dels verkställa utredning rörande storleken och värdet af hela den kronan för egendomen Öresten tillkommande vattenrätt i Slottsån samt rörande läget och storleken af den kronan tillhöriga mark invid Slottsån, som skulle erfordras för de anläggningar, hvilka, enligt hvad handlingarna i ärendet närmare utvisade, skulle komma att af staden för angifna ändamålet utföras eller som till följd af desamma skulle komma att skadas af vatten, därvid markens gränser borde å kartutkast noggrant utmärkas, dels ock, sedan utredning angående området vunnits, med biträde af två efter anmälan af distriktstjänstemannen af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länet förordnade gode män värdera samma mark med därå uppförda byggnader, än äfven efter sålunda verkställd utredning och värdering till Eders Kungl. Maj:t inkomma med förnyadt underdånigt utlåtande i ärendet.

Till åtlydnad häraf förordnade väg- och vattenbyggnadsstyrelsen distriktschefen i västra väg- och vattenbyggnadsdistriktet, majoren Th. Helleberg, att verkställa de nämnda utredningarna, hvarvid för utredning af vattenkraftens värde skulle med stöd af nödiga mätningar och borrningar för byggnadsgrundens undersökning m. m., upprättas approximativ beräkning af den anläggningskostnad, som måste nedläggas vid vattenfallets bebyggande.

Sedan majoren Helleberg till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen inkommit med utredning i ofvan angifna hänseenden, därvid fogats af Helleberg upprättad plan och profilritning öfver Slottsån, har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen med underdånig skrifvelse den 14 februari 1911 öfverlämnat berörda utredning jämte öfriga handlingar i ärendet.

Af den af majoren Helleberg upprättade plan- och profilritning öfver ån framgår, att ån å en sträcka närmast utloppet från Öresjön af omkring 1,500 meter bildar ett omkring 29 meter högt fall, det s. k. öfra fallet, hvarefter följer ett omkring 1,300 meter långt »sel» eller lugnvatten, i hvilket endast förekomma 2 mindre »stryckor» eller stridare strömmar med respektive 0,7 och 0,3 meters fallhöjd. Nedom

selet vidtager sedan åter ett fall, det s. k. nedra fallet, bestående af en något öfver 3 meter hög och omkring 300 meter lång fors, och efter ännu ett sel af omkring 250 meters längd ned till Örestens nedra gräns vidtager slutligen åns nedersta fall, det något öfver 7 meter höga och helt och hållet å enskildt område belägna Hultafallet. Åns hela fall mellan Öresjön och Viskan utgjorde den 17 september 1910 vid majoren Hellebergs undersökning 41,36 meter, hvaraf 34,10 meter kommo på den Örestens boställe tillhörande södra stranden mellan Öresjön och Hultafallet.

Majoren Helleberg har beräknat, att af det s. k. öfra fallet skulle kunna utvinnas 161 hästkrafter, hvarifrån dock, därest den vunna kraftmängden, i enlighet med hvad Helleberg ansåge fördelaktigast, komme att afsättas vid den 3 kilometer från Öresten belägna Skene järnvägsstation, skulle afgå 6, hvadan sålunda antalet vunna hästkrafter från öfra fallet skulle utgöra 155. Efter ett afsättningspris af 85 kronor för hästkraft, hvilket pris enligt Hellebergs åsikt torde kunna ernås, skulle af detta fall erhållas en årlig bruttoinkomst af 13,175 kronor eller, efter afdrag af de årliga omkostnaderna, hvilka af Helleberg beräknades komma att uppgå till 11,345 kronor, en årlig nettobehållning af 1,830 kronor, motsvarande ränta efter 5 procent å ett kapital af 36,600 kronor. Värdet af nedra fallet, af hvilket enligt Hellebergs beräkning skulle kunna erhållas 19 hästkrafter, skulle med hänsyn därtill, att sistnämnda fall icke skulle kunna tillgodogöras medelst anläggningar å Örestens område, enligt Hellebergs åsikt uppgå till 3,400 kronor, hvadan sålunda värdet af kronans vattenrätt i Slottsån skulle uppgå till sammanlagdt 40,000 kronor.

I fråga om den mark jämte å densamma uppförda byggnader m. m., som staden Borås skulle nödgas inlösa för de ifrågasatta kraftanläggningarnas utförande eller som i följd af dessa komme att skadas af vatten, har ifrågavarande mark m. m. vid af Helleberg med biträde af två gode män företagen uppskattning åsatts ett värde af tillhopa 8,559 kronor 20 öre, af hvilket belopp 100 kronor belöper på ett i Slottsån befintligt skattlagdt laxfiske. Emellertid torde det enligt Hellebergs mening icke låta sig göra att, innan sättet för vattenfallens utbyggande blifvit definitivt bestämdt, exakt afgöra, huru stort område staden Borås för de ifrågasatta anläggningarnas utförande behöfde förvärfva. Helleberg har därför förordat, att utmål måtte för staden utstakas först sedan det blifvit slutligen afgjordt, på hvilket sätt fallens utbyggande skall verkställas. Rörande värderingen har Helleberg vidare meddelat, att värderingsmännen icke haft något att

erinra emot de priser, som legat till grund för ofvan omförmälda, af landtbruksingenjören Hildebrand verkställda värderingsförrättning.

Innehållet i öfrigt af Hellebergs ifrågavarande utredning framgår af väg- och vattenbyggnadsstyrelsens ofvanberörda underdåniga skrifvelse den 14 februari 1911, i hvilken styrelsen framställer vissa från Hellebergs uttalanden skiljaktiga meningar.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har i sistnämnda underdåniga skrifvelse anfört följande.

I fråga om den från Öresjön genom Slottsån afrinnande vattenmängdens storlek hade icke lämnats några på direkta mätningar grundade uppgifter, utan vore man hänvisad till att efter undersökning af vattendragets karaktär verkställa en uppskattning af den vattenmängd, som härstädes kunde vara att för kraftändamål påräkna. 1899 års vattenfallskommitté hade efter jämförelse med förhållandena i andra med Slottsån likartade vattendrag samt med hänsyn till vattenområdets sjöareal, hvilken utgjorde icke mindre än omkring 9 procent, uppskattat lågvattenmängden i Slottsån till omkring 1,7 kubikmeter i sekunden, motsvarande omkring 4 sekundliter för kvadratkilometer, samt industriella medelvattenmängden, eller den under minst 9 månader af året förefintliga vattenmängden, till omkring 3 kubikmeter i sekunden, motsvarande omkring 7 sekundliter för kvadratkilometer. Vattenområdet ofvanför Öresjöns utlopp hade nämligen af kommittén angifvits till 428 kvadratkilometer.

Uti ofvan omförmälda utlåtande den 26 januari 1906 af professorn Richert hade Slottsåns nederbördsområde angifvits till endast 400 kvadratkilometer, hvarjämte lågvattenmängden upptagits till endast 1,2 kubikmeter i sekunden, motsvarande 3 sekundliter för kvadratkilometer. Majoren Helleberg hade likaledes angifvit nederbördsområdet ofvan Öresjöns utlopp till 400 kvadratkilometer samt ansett, att den af vattenfallskommittén antagna minsta afrinningen, motsvarande 4 sekundliter för kvadratkilometer sannolikt vore för hög och borde nedsättas till motsvarande 3 sekundliter för kvadratkilometer eller 1,2 kubikmeter i sekunden, såsom Richert antagit.

I likhet med vattenfallskommittén kunde väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, i betraktande af såväl den rikliga nederbörden inom området i fråga — trakten omkring Viskan vore nämligen en af landets allra nederbördsrikaste — som äfven och icke minst den ansenliga förekomsten af på afrinningen inverkande sjöar inom samma område, icke uppskatta den vanligen förekommande eller normala lågvattenmängden till mindre än 1,7 kubikmeter i sekunden, motsvarande 4 sekund-

liter för kvadratkilometer, ehuruväl någon gång under vattenfattiga år vattenmängden naturligtvis kunde nedgå under sistnämnda myckenhet.

I fråga om den i Slottsån förefintliga vattenmängd, som med fördel kunde för kraftändamål utnyttjas, vore därjämte att märka, att densamma kunde genom reglering af de inom området befintliga ansenligare sjöarna betydligt ökas, och af staden Borås hade äfven ifrågasatts att genom sådan reglering öka den för kraftändamål tillgängliga vattenmängden till under normala år lägst 5 kubikmeter i sekunden och under exceptionellt vattenfattiga perioder till lägst 4 kubikmeter i sekunden.

Då vidare förslag framställts att i sammanhang med ifrågavarande vattenfalls bebyggande sänka Öresjöns lågvattenstånd och på sådant sätt öka sjöns vattenmagasin, hvarigenom skulle vinnas en ökad vattenaftappningsförmåga af något öfver 0,8 kubikmeter i sekunden, borde den efter fallets utbyggande tillgängliga normala lågvattenmängden, äfven om hänsyn ej toges till den eventuella regleringen af sjöarna inom området, böra beräknas till $1,7+0,8=2,5$ kubikmeter i sekunden.

Då utredt blifvit att till Öresten icke skulle höra större andel i vattnet, än som betingades däraf att Örestens ägor voro belägna utmed åns ena strand, skulle man vid beräknande af den bostället tillkommande vattenkraften utgå från hälften af nyssnämnda vattenmängd, 2,5 kubikmeter i sekunden.

Vid värderingen af den Öresten tillhörande andelen af Slottsåns vattenkraft hade majoren Helleberg förutsatt, att af det så kallade öfra fallet skulle kunna nyttiggöras 29 meter af fallhöjden i ån vid lägsta vattenstånd i sjön.

Kraftstationens effekt vid ofvan nämnda normala lågvattentillgång $\frac{2,5}{2}$ kubikmeter i sekunden skulle således beräknas blifva omkring 363 effektiva turbinhästkrafter eller omkring 334 elektriska hästkrafter vid verkets instrumenttafla, i stället för, såsom majoren Helleberg beräknat, 161 hästkrafter. Helleberg hade emellertid funnit anledning antaga, att den elektriska kraften skulle kunna afsättas lättare vid Skene järnvägsstation, hvilken läge på endast 3 kilometers afstånd från den föreslagna kraftstationen, än vid Öresten och hade af denna anledning vid sina beräkningar antagit den elektriska kraften öfverförd till Skene. Härigenom skulle ytterligare omkring 12 hästkrafter komma att genom ledningsförlust bortgå och skulle man sålunda framme vid Skene erhålla ett disponibelt kraftbelopp af i afrundadt tal 320 elektriska hästkrafter.

För 320 elektriska hästkrafter framme i Skene skulle framställningskostnaden kunna antagas blifva omkring 61,5 kronor för hästkraft eller således 19,690 kronor. Under förutsättning att för den elektriska kraften därstädes erhölles en arrendeafgift af 85 kronor för hästkraft, eller tillsammans 27,200 kronor, skulle, med afdrag för framställningskostnaden, återstå en nettobehållning af 7,510 kronor för år, utgörande 5 procent ränta å ett kapital af 150,200 kronor, motsvarande nära 414 kronor för turbinhästkraft, hvilket således skulle vara vattenkraftens i det öfra fallet värde i statens ägo, då staten ej räknade sig till godo särskild riskpremie och företagarvinst.

Det nedra fallet, hvars höjd vid lågt vatten, inberäknadt den nedre »stryckan» i selet ofvanför, torde vara omkring 3,6 meter, och hvars effekt för kronans vidkommande således vore omkring 45 effektiva turbinhästkrafter eller 41 elektriska hästkrafter, kunde däremot, enligt hvad Helleberg uppgifvit, på grund af terrängens beskaffenhet icke med fördel utnyttjas medelst anläggningar på Örestens område. Vid det nedanför Öresten vid Slottsån liggande Hulta tegelbruks anläggning skulle däremot det nedra fallets kraft kunna mycket förmånligt tillgodogöras genom indämning af Örestens nedra fall förmedelst en ny dammbyggnad, hvilken jämte erforderliga nya maskinella anordningar beräknats kosta 25,000 kronor. Då emellertid den ifrågavarande vattenkraften i nedra fallet icke kunde tillgodogöras på kronans eget område, hade Helleberg nedsatt kraftens värde till hälften mot hvad han annars beräknat.

Med iakttagande häraf men med tillämpning af väg- och vattenbyggnadsstyrelsens beräkning af det förefintliga kraftbeloppet, skulle vattenkraften i det nedra fallet, tillgodogjord vid Hultafallet, ändock erhålla något större värde än vattenkraften i det öfra fallet.

Emot en dylik värdering af det nedra fallets vattenkraft torde emellertid kunna invändas, att, såvidt af handlingarna framginge, Borås stad, hvarom här vore fråga, icke ägde Hulta tegelbruk och därför icke heller vore i tillfälle att utnyttja det nedra fallets vattenkraft på det här ifrågasatta förmånliga sättet genom påbyggnad af dammen vid Hulta. Af denna anledning, och då väg- och vattenbyggnadsstyrelsen icke vore i tillfälle att bedöma, huru Borås stad tänkt tillgodogöra sig denna del af vattenfallet, torde vattenkraften i det nedra fallet icke böra åsättas högre värde än kraften i det öfra fallet.

Under framhållande att väg- och vattenbyggnadsstyrelsens här gjorda beräkningar af den för kraftändamål tillgängliga vattenmängden i Slottsån ingalunda vore öfverdrifna särskildt i betraktande däraf, att sannolikt

icke all kraft från anläggningen komme att finna användning dygnet rundt, utan att sålunda en viss vattenmängd alltid borde kunna under natten innehållas i sjön till förstärkande af dess vattenmagasin, samt under betonande att Borås stad alltid hade att påräkna en extra affärsvinst genom den vattendragets fullständigare reglering, för hvilken staden redan vidtagit åtgärder och hvarigenom vattenmängden i Slottsån skulle kunna ökas till under normala år 5 kubikmeter i sekunden, ville styrelsen ändock hafva uttalat, att ett pris efter 414 kronor för outbyggd vattenhästkraft syntes styrelsen för högt, särskildt i fall som detta, där fråga vore att försälja vattenkraften icke till någon enskild utan till ett stadssamhälle, som helt visst skulle låta en billigt förvärfvad vattenkraft komma stadens stora och för landet betydelsefulla industrier till godo, i hvilket fall, då kronan sannolikt icke komme att för egen del utbygga vattenfallet, det sålunda kunde sägas vara ett allmänt intresse att vattenfallets kraft blefve på ett förmånligt sätt utnyttjad till industriens fromma. Härtill komme därjämte, att detta värde å själfva vattenkraften, 414 kronor för turbinhästkraft, grundade sig endast på uppskattningar och öfverslagsberäkningar utan stöd af i detalj utarbetade förslag samt att den enskilda företagsamheten — i motsats till staten — naturligtvis icke kunde befinnas villig att påtaga sig risken för en anläggning, som endast skulle lämna en vinst af 5 procent på det i anläggningen nedlagda kapitalet, såsom vid beräkningen af vattenkraftens värde för staten förutsatts.

Ett enskildt företag måste nämligen i allmänhet i ekonomiskt hänseende så afvägas, att den väntade vinsten med säkerhet icke blott komme att täcka alla risker med företaget äfvensom de ränteförluster, som tilläfventyrs kunde uppkomma under i synnerhet de första åren, utan därjämte lämnade en företagarevinst. Beräknade man nu, att af den vid det öfra fallets utnyttjande uppkommande nettobehållningen, omkring hälften skulle utgöra skälig riskpremie och företagarevinst, så återstode dock ett belopp af 3,755 kronor, som kunde anses utgöra ränta på själfva vattenfallets kapitalvärde. Detta skulle då för enskild företagare kunna beräknas uppgå till för öfra fallet 75,100 kronor i stället för ofvan angifna 150,200 kronor, motsvarande omkring 207 kronor för turbinhästkraft, samt för nedra fallet efter samma pris för hästkraft 9,315 kronor eller tillsammans 84,415 kronor.

Under sistnämnda pris ansåge väg- och vattenbyggnadsstyrelsen kronans vattenrätt i Slottsån icke böra försäljas.

Den mark, som staden Borås önskade förvärfva från Örestens område för sina ifrågasatta anläggningar i Slottsån, hade blifvit på före-

skrifvet sätt utmärkt och uppmätt samt tillika med därå befintliga byggnader värderad till 8,559 kronor 20 öre. Emot denna värdering hade väg- och vattenbyggnadsstyrelsen intet att erinra.

I fråga om de öfriga villkor, som kunde anses böra fästas vid en eventuell försäljning till Borås stad af den nu ifrågavarande vattenrätten m. m., ville väg- och vattenbyggnadsstyrelsen framhålla följande.

Angående tiden för köpeskillingens erläggande och områdets tillträdande samt angående skyldighet för Borås stad att uppsätta och underhålla stängsel omkring området och att vid dammbyggnaders utförande inrätta erforderliga rännor för virkesflottningen i ån m. m., torde lämpligen böra gälla de villkor, domänstyrelsen föreslagit.

Härtill torde därjämte, enligt väg- och vattenbyggnadsstyrelsens åsikt, böra fogas föreskrift om skyldighet för staden att omlägga de vägar, som afskures af utmålets gränser, så att dessa om möjligt komme att falla utom detsamma, samt att vid dammbyggnadernas utförande vidtaga erforderliga åtgärder för fiskens behöriga gång genom desamma och för fiskets skyddande i möjligaste mån.

Vidare torde såsom villkor för en försäljning böra föreskrifvas, att Borås stad skulle vara skyldig att från den eller de kraftanläggningar, som kunde varda af staden anlagda uti Slottsån, vid påfordran till samma pris och på samma villkor, som gällde för öfriga abonnenter af elektrisk kraft från stadens anläggningar, tillhandahålla kronan såsom ägare till Örestens boställe elektrisk energi intill ett kraftbelopp af 30 kilowatt, mätta vid kraftstationen, samt att medgifva kronan rätt att utan särskild ersättning framdraga erforderliga ledningar öfver de försålda områdena för öfverförande af denna kraft.

Beträffande däremot vattenfallsstyrelsens hemställan, att såsom villkor för försäljningen jämväl måtte fordras, att staden afgåfve förbindelse att icke försälja kraft från det kraftverk, som komme att anläggas för tillgodogörande af vattenkraften i Slottsån, till förbrukningsorter, belägna utom stadens område, ansåge väg- och vattenbyggnadsstyrelsen ett dylikt förbehåll betänkligt samt i detta fall alldeles onödigt, enär ett kraftverk i Slottsån aldrig kunde blifva af den betydelse, att det i någon mån kunde inverka på den mångfaldigt större Trollhätteanläggningens ekonomi.

Jag ber slutligen att få meddela, att egendomen Öresten på grund af utaf Eders Kungl. Maj:t lämnad nådig föreskrift numera är utarren-

derad till förutvarande arrendatorn för en tid af två år räknadt från den 14 mars 1911 eller sålunda till den 14 mars 1913.

Departementschefen.

Ehuruväl det allenast undantagsvis bör komma i fråga att med äganderätt upplåta något kronan tillhörigt vattenfall, synas mig likväl i förevarande fall sådana omständigheter föreligga, att jag anser mig böra tillstyrka en försäljning till staden Borås af den Öresten tillkommande vattenrätten i Slottsån med erforderligt utmål. Det torde nämligen till en början tydligt framgå af den i ärendet förebragta utredningen, att nu ifrågavarande, i sig själf mindre betydande vattenfall icke kan med fördel utnyttjas för något kronans ändamål, men att däremot förvärfvandet af omförmälda vattenrätt för staden Borås är af synnerlig vikt. Då vidare staden, på enligt mitt förmenande tungt vägande skäl, förklarat sig icke kunna åtnöjas med erhållande allenast af nyttjanderätt till vattenfallet, skulle, därest stadens nu föreliggande framställning icke vunne bifall, följden blifva den, att vattenkraften i Slottsån komme att för en obestämd framtid ligga outnyttjad och således undandragas industriens och näringarnas tjänst.

Då jag sålunda i likhet med flertalet i ärendet hörda myndigheter anser den ifrågasatta försäljningen böra komma till stånd, har jag i fråga om de köpevillkor, som böra uppställas, ansett lämpligt, att, på sätt jämväl förut i liknande fall ägt rum, sådana bestämmelser träffas, att köpeskillingen kommer att bestämmas af gode män, dock att densamma, i hvad den afser vattenrätten, icke må sättas under det af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i sådant hänseende föreslagna belopp 84,415 kronor samt, för så vidt den har afseende å utmålet, icke må bestämmas till lägre belopp än till 8,559 kronor 20 öre. Beträffande särskildt utmålet torde storleken af detsamma, med hänsyn till hvad Helleberg anfört, knappast för närvarande kunna bestämmas närmare, än att utmålet skall omfatta ett område af högst omkring 15 hektar 97 ar.

Hvad öfriga köpevillkor angår ansluter jag mig i hufvudsak till hvad domänstyrelsen i sådant afseende föreslagit. Därutöfver synes, på sätt i ärendet framhållits, böra föreskrifvas, att staden skall omlägga de vägar, hvilka skära gränserna för det utmål, som kan komma att åt staden utläggas, så att dessa vägar om möjligt dragas utom nämnda utmål. I köpevillkoren torde härjämte, på sätt arrendatorn framhållit, jämväl böra intagas förbehåll om rätt för innehafvaren af egendomen Öresten att i Slottsån samt afloppskanalen vid en blifvande kraftstation vattna kreatur. Däremot synas några bestämmelser till skydd för fisket i vattendraget icke behöfva upptagas bland köpevillkoren, då sådana

bestämmelser lära komma att meddelas vid den syn, som jämlikt 10 § i nådiga förordningen den 30 december 1880 om jordägares rätt öfver vattnet å hans grund skall föregå dammbyggnadsföretaget.

Vidkommande den ersättning, som för mistning af mark och för intrång m. m. kan böra utgå till egendomens arrendator, torde, för den händelse staden önskar före arrendetidens slut den 14 mars 1913 tillträda meranämnda vattenrätt och utmål, det böra ankomma på staden att härom med arrendatorn träffa särskild öfverenskommelse.

Jämväl i fråga om användandet af den inflytande köpeskillingen biträder jag domänstyrelsens därom uttalade mening. Det synes mig nämligen beträffande den nu ifrågasatta försäljningen, hvarigenom allenast ett jämförelsevis obetydligt belopp skulle komma att inflyta, icke föreligga skäl att frångå för närvarande gällande föreskrifter rörande disposition af köpeskillingarna för försålda kronoegendomar.

Jag ber slutligen att få meddela, att, enligt hvad jag varit i tillfälle inhämta, staden Borås icke har något att erinra mot de af mig ofvan förordade försäljningsvillkoren.

Under åberopande af hvad sålunda anförts hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte i nådig proposition föreslå Riksdagen medgifva,

att den kronan såsom ägare af förra öfverstebostället Öresten tillkommande rätt till grund och vatten i Slottsån jämte det utmål af egendomens mark, som för vattenkraftens utnyttjande kan finnas erforderligt, dock högst omkring 15 hektar 97 ar med å det försålda området tilläfventyrs befintliga kronan tillhöriga vattenverk och byggnader må till staden Borås försäljas mot en köpeskilling, som skall på stadens bekostnad bestämmas af tre gode män, af hvilka hvardera parten väljer en samt den tredje utses af domaren i orten, dock att löseskillingen i hvad den afser vattenrätten icke må sättas under ett belopp af 84,415 kronor samt för så vidt den afser utmålet med byggnader och vattenverk, icke må bestämmas till lägre belopp än 8,559 kronor 20 öre; skolande i öfrigt för försäljningen såsom villkor gälla:

att köpeskillingen erlägges vid tillträdet och af staden inbetalas till Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länet;

att det försålda området jämte vattenrätten få af staden tillträdas den 14 mars 1913 eller dessförinnan å tid, hvarom staden kan med vederbörande arrendator öfverenskomma;

att staden förbinder sig att, där så påfordras, i gränsen mellan det försålda området och Örestens ägor uppsätta och för framtiden underhålla lämpligt stängsel;

att vid uppförande af dammar för vattenkraftens utnyttjande

inrättas för virkesflottning erforderliga rännor och att i öfrigt hinder för sådan flottning i Slottsån icke lägges;

att staden skall vara skyldig att i enlighet med af Kungl. Maj:ts befallningshafvande lämnade närmare föreskrifter på egen bekostnad omlägga de vägar, hvilka skära gränserna för det utmål, som kan komma att åt staden utläggas, så att vägarna om möjligt dragas utom nämnda utmål;

att innehafvaren af egendomen Öresten tillförsäkras rätt att, utan hinder af blifvande anläggningar i Slottsån, uti nämnda å samt i den afloppskanal, som vid en blifvande kraftstation kan komma att anläggas, vattna å egendomen varande kreatur, hvarjämte det skall åligga staden att för kreaturens skyddande vid ån och kanalen uppföra lämpliga hägnader;

att staden förbinder sig att från den eller de kraftanläggningar, som kunna varda af staden anlagda uti Slottsån till samma pris och på samma villkor, som gälla för öfriga abonnenter af elektrisk kraft från stadens anläggningar, ej mindre tillhandahålla kronan såsom ägare af egendomen Öresten elektrisk energi intill ett kraftbelopp af 30 kilowatt, mätta vid kraftstationens vägg, än äfven medgifva kronan rätt att utan ersättning öfver de försålda områdena framdraga elektriska ledningar för öfverförande af ifrågavarande kraftbelopp; samt

att staden ensam vidkännes de med områdets afskiljande och lagfart å detsamma förenade kostnader.

Till denna af statsrådets öfriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna nådigt bifall samt förordnade, att proposition i ämnet af den lydelse, bilaga . . . till detta protokoll utvisar, skulle till Riksdagen aflåtas.

Ur protokollet:

Carl Mörner.